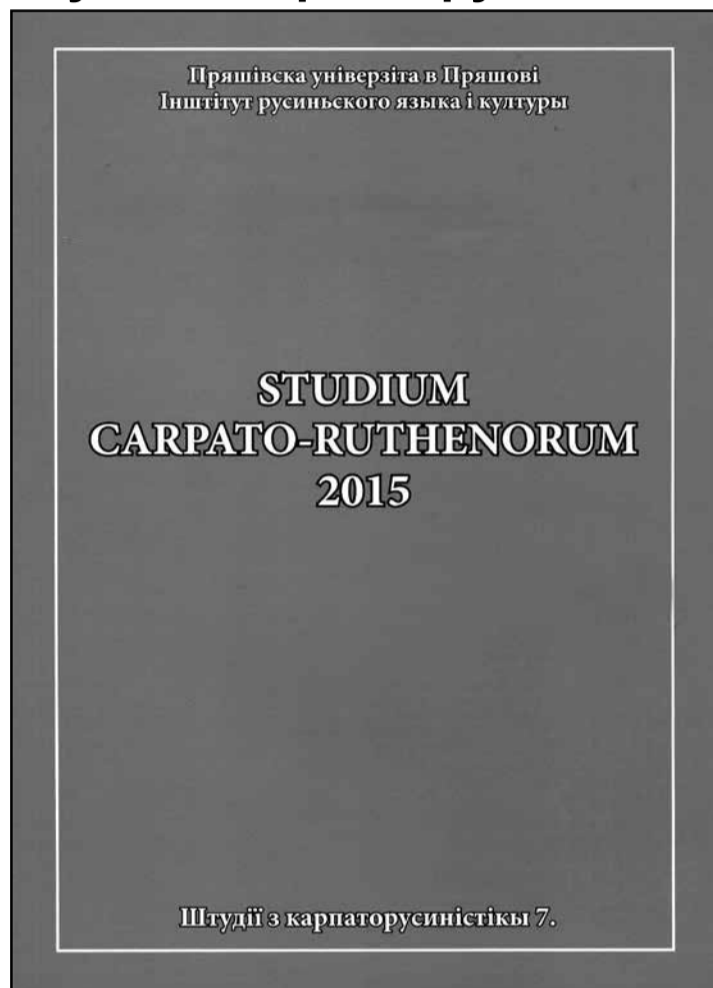

Світ узрив далшы зборник Штудій із карпаторусиністікы

Завершыў ся 7. річник научных семінарів карпаторусиністікы на Інштиту-ті русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты і маеме перед собов выступный документ – зборник **Studium Carpato-Ruthenorum 2015 /Штудії з карпаторусиністікы 7.**

Семый річник семінарів отворила, як традично тематика русиньской літературы. В рамках Обчаньских здружін, котры ся в русиньскім контексті займають выдавательскыма актывітама, выходять звычайно кінцём рока новы публікації красной літературы, а Сполук русиньских писателів в кооперації з Інштитутом русиньского языка і культуры повышыли презентацію окремых публікацій на уровень научных семінарів. Ословлюють шпеціалістів – літератів, теоретиків літературы з ІРЯК, з іншых факулт і інштитутів в рамках ПУ, а тыж іншых універзіт зо Словакіі і загранича з пропозиціов на выпрацованя научной штудії на дакотры титулы красной літературы, котры выходять в актуалнім році, або вышли в попередніх роках. На рік 2015 сьме вирішили дати простор авторці Кветі Мороховічовой-Цвик (кінцём рока 2014 ей вышла друга збірка поезії в русиньскім языку). З штудіов на тему Творчость Кветы Мороховічовой-Цвик – нова лінія русиньской женьской поезії на Словакіі выступила **Мґр. Івана Сливкова, ПгД.**, білорусістка, котра ся в рамках славянських літератур уже дакілко років займає русиньсков літературов на Словакіі.

В році 2015 ся округлого юбілея дожила важна славістка, **професорка Юлія Дудашова-Крішшакова, др. н.** з Інштитуту русиньского языка і культуры ПУ. Якраз ей і темі Місто русиньского языка в родині славянських языків был присвячений другый семінар карпаторусиністікы, на котрім професорка Дудашова прочітала тему Місто русиньскы в родині славянських языків, а тыж презентовала свою найновшу монографію *Fonologický systém slovanských jazykov z typologického hľadiska*, в котрій є представлений ай русиньскый язык, як окремый мінорітний язык ведно з далшыма славянськыма языками (сербськым, хорватськым, македонськым...), котры ся наслідком новой геополітичой ситуації поступно конштитуовали в новодобій Европі, але тыж языків, котры были в минулости з розлічных причін мало вжываны (напр. білорусьскый, кашубскый...).

На семінарах уж традично не сміють хыбовати історіци. І в тім році выступили двома – еден зо Словакіі, другый з України. **Професор Петер Шворц, к. н.** з Катедры нововікой і найновішой словацькой історії Інштитуту історії Філозофичной факульты Пряшівской універзіты у Пряшові прочітав тему Перша світова война, Русины і vznik Чеськословенська. В контексті уведженой темы презентовав історичны події звязаны з періодом Першой світовой войны і наслідну судьбу Русинів в рамках розлічных можностей штатопрального ушоріня їх автотонной території.

Другым позваным історіком был **доц. Володимир Фенич, к. н.** з Факульты історії Ужгородьской народной універзіты. Выступив з интереснов темов, дотыкаючов ся Русинів на Україні. Як описують недавну історію і їх актуалне

(Продовжіня на 4. стор.)

Мґр. Петро Крайняк – новый штатный таёмник министерства школства

Новоформуяча влада на Словакіі вже обсадила министерьскы функції і таксамо приділила на окремы министерства державных таёмників. На Министерстві школства, науки, баданя і шпорту СР буде у функції державного таёмника довгорічний русиньскый актывіста, член партії **Most-Híd – Мґр. Петро Крайняк.**

Петро Крайняк ся народив у 15. септембра 1981 році у Пряшові. Высокошкольску освіту закінчив на Грекокатолицькій теологічній факулті Пряшівской універзіты в Пряшові, де штудовав учительство реліґії і етики. Як педагоґ основной школы робив із ромськыма школяряма.

Од 2010 року є посланцём у Містьскім заступительстві в Пряшові, а од 2013 року є і посланцём Пряшівского самосправного краю. В році 2014 ся став членом президії партії **Most-Híd**. Почас влады Іветы Радічовой в роках 2010 – 2012 робив на Уряді уповномоченого про народностны меншыны і людьскы права.

Крайняк був од молодости русиньскым актывістом. Брав участь на подіях Русиньской оброды на Словенську і таксамо був едным із ініціаторів першых стріч русиньской молодежи в Пряшові, з чого пізніше выникла молодежна організація **молоды.Русины.**

Крайняк кандідовав і за посланця до Народной рады Словацькой републикы за партію **Most-Híd** в тогорічных парламентных выборах із 14-го місця на кандідатськым списку партії. До парламенту ся на основі преференчных голосів не дістав. Як писав на своїм кандідатськым профілі перед вольбама, кандідовати за посланця до парламенту вирішив зато, бо цілый дотеперішній живот служив жителям і порозумів, же наш край (северовыход Словакіі, позн. ред.) потребує свого представителя і в Братіславі. Жителя Шаріша, котрый буде опором учителів і найслабшых груп, представителя Русинів, політика, про котрого є служба жителям ділом чести, а не затыжов. **П. М.**

П. С.: Ку вшыткым ґратулантам із нагоды выменованя од 23. марта 2016 року Мґр. Петра Крайняка до фуқції штатного таёмника министерства школства ся припоюють і члены нашей редакції і віряють, же як посланець-Русин у Народній радї СР зробить про своїм много хосенного. А такой бы міг зачати з тым, чом каждорічно наша редакція выдавала по 3-4 учебники в русиньскім языку, але од року 2011 тот процес ся заставив зо словами компететных работников министерства, же на то не суть фінанції. Также уж пятый рік не вышов жадный офіціалный учебник у русиньскім языку. Змінить ся то? Желаме молодому ентузіастови Мґр. Петрови Крайнякови, жебы з ёго ініціативы ся діло реґуларного выдаваня русиньских учебників стало зась реалностёв? А на полю русиньского, і вообще народностного школства на Словенську мать шырокий простор на реалізацію. Увидиме до далшых парламентных волеб, ці надії вкладаны до Мґр. П. Крайняка, ся сповнять, або ні?! **А. 3.**

Оцінена золотов медайлов ПУ была і Ю. Дудашова

Перша сполочна стріча Академічной громады і Академічного сенату Пряшівской універзіты в Пряшові ся одбыла **6. априля 2016** в просторах студентьского интернату ПУ. Веджіня універзіты, робітници, педагоґичны, научно-бадательскы робітници і студенты ся сполочно стрітили при презентації новых подій зо живота універзіты. Ректор і веджіня ПУ з нагоды тогорічного Дня учителів вирішив оцінити творчу і довгорічну роботу високошкольских педагоґів. Докопы было передано 36 медайл, во вшыткых трёх ступенях – бронзовій, стріберній і золотій. Оціненых пропонували деканы факулт, на котрых роблять, а пятёма медайлами оцінив особности сам ректор універзіты проф. ПгДр. Петер Коня, ПгД. **Золоту медайлу дістала і проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н.** (всередині), із Інштитуту русиньского языка і культуры ПУ у Пряшові. Зліва оцінений проф. РНДр. Й. Терек, к. н., справа далшый оцінений проф. ТгДр. М. Герка, к. н. **Ґратулуемє вшыткым оціненым за їх довгорічну хосенну роботу.**

Уступок Підкарпатської Русі Советському союзу в році 1945 як народна трагедія підкарпатських Русинів, котра ся продовжує донесь (1)

5. новембра року 2015 у Коморі посланців Парламенту Чеської республіки – Státní akta, Sněmovní 4, Praha – під покровительством міністра культури Чеської республіки Данієла Германа і заступника говорцю Коморы посланців Чеської республіки Яна Бартошки, під веджінём посланця парламенту Їржі Юнка одбыв ся семінар «Podkarpatská Rus – 70 let poté. Odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu v roce 1945. Příspěvek k dějinám českého parlamentarismu». Учасником той важной парламентной акції був і Мґр. Валерій Падык, к. н., з Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівської універзیتی (Словакія), котрый выступив із рефератом «Уступок Підкарпатської Русі Советському союзу в році 1945 як народна трагедія підкарпатських Русинів, котра ся продовжує донесь».

• На семінарі о Підкарпатській Русі у Коморі посланців Парламенту Чеської республіки выступав Мґр. В. Падык, к. н., з Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівської універзیتی на Словакії.

У році 1944 Советський союз анектовав територію Підкарпатської Русі – автономной части Чехословакії. Лем по паді тоталіты у центрально-выходній Европі (1989 р.) тота проблематика стала ся важнов частёв осмысління імператорьских амбіцій Советського союзу по другій світовій війні – контролєвати політичний і економічний жытот якнайвекшой части Европы. Подля найновшых бадань, тот модел «безкровной» анексії мож означіти терміном «гібридна война». В сучасности гібридна война не так давно ся повторила: Російска федерація як наступця Советського союзу превказала імператорьскы снагы завести у XXI. століттю новий політичний порядок в Европі – анектовала Крим (20. 2. 2014) і выходны територію Україны (12. 4. 2014).

Історична Підкарпатська Русь

Про многих є вопросом, што значіть «Підкарпатська Русь», де є тота земля, яку територію она занимає? Підкарпатська Русь дістала свою назву од назвы домінуючого на южных схылах выходных Карпат етніка – підкарпатських Русинів, хоць прожывали з нима у сусідстві тыж іншы народы – Мадыаре, Румуне, Словаці, Ромы, Жыдове, Німці і іншы. Важно знати, же топонім «підкарпатська Русь» (фактічно, з малой буквы: підкарпатська Русь) був в Угорьскім кралєвстві неофіціалнов самоназвов, котру хосновала русиньска інтелігенція од половини XIX. ст. на означіння своїх етнічных територій. Під тым топонімом ся розуміла територія од русиньских сел Остурня під Татрами і Камюнка на западі і до Говерлы і вытоків лівого притоку Тісы – річки Рускова на выході. Подля списованя жытелів у 1869 році в Угорьскім кралєвстві было 448 040 підкарпатських Русинів.

У 1919 – 1939 роках топонімом «Підкарпатська Русь» (фактічно, з великой буквы: Підкарпатська Русь) стали означовати лем выходну часть історичной підкарпатської Русі, то значіть лем тот реґіон (штири комітаты: Мараморш, Уґоґа, Береґ і выходну часть комітату Унґ), котрый подля Сен-Жерменьского мірного договору дістав право на самоупрядованя і вытворіня своєї самостатной державы, але котрый рішінём Центральной народной рады в Ужгороді пристав на то, жебы ся припоіти ід державі Чехів і Словаків. У році 1919 автономный край Підкарпатська Русь (днесь територія Закарпатської области Україны) був зачлененый до нововзникающей в тім часі Чехословакії.

Лем од того часу (од року 1919) западна часть історичной підкарпатської Русі має неофіціалну назву «Пряшівска Русь» і без хоцького штату стала частёв словацьких територій, зачлененых до Чехословакії. (Днесь є то територія Словацькой республіки).

Подля офіціалного списованя людей у 1921 році было 372 500 особ русиньской народности на Підкарпатській Русі, і 85 628 особ на словацькій території Чехословакії (главно, на Пряшівській Русі). У 1930 р. подля списованя людности было на тій території 446 916 жытелів, з того 91 079 Русинів.

Хоць од року 1944 донесь на Підкарпатській Русі (у Закарпатській области Україны) влада іґнорує офіціалне списованя Русинів, є передположіння, же днесь на тій території жыє веце як 850 тисяч жытелів русиньской народности. Так істо на Словакії подля офіціалного списованя жытелів у 2011 році ід русиньскому як свому материньскому языку ся приголосило веце як 54 тисяч жытелів.

Іщі една припомінка: в історічнім контексті вшыткы Русины на южных схылах выходных Карпат (северо-выходна часть бывшого Угорьского кралєвства) суть носителями субетноніму «підкарпатскы Русины». Жытот ушыткых підкарпатських Русинів є детермінованый так общов історіов, культуров, віров, менталностёв, як і общов історічнов судьбов.

Про Советський союз як імперію стратегічнім цілём у другій світовій війні было овладіти централну Европу. Жебы тото сповнити, наприклад, у реґіоні Верхнёго Потися, Советський союз у першій етапі у році 1944 окуповав выходну часть історичной підкарпатської Русі. Міджітым, ей западна часть зіставала у державных границях Чехословакії. Лем по комуністичнім перевороті, што го іншпіровав Советський союз у році 1948, Чехословакія дістала ся під політичну і економічну завіслость од Москвы. У Чехословакії, як до того часу на Підкарпатській Русі, руками правлячой комуністичной влады ся зачала ліквідація народности «Русин». Про підкарпатських Русинів то тыж значіло, же в тоталітній державі, яков все був Советський союз, але таксамо у підтоталітній Чехословакії, іх ведуть одречі ся од вшыткых своїх етнічных і менталных ознак, як то:

- народности (Русин, підкарпатський Русин),
- языка (русиньский),
- церькви (ліквідація грекокатолицькой церькви, ей Мукачовской і Пряшівской епархій, намісто котрой заведено чужу російску православну церьков. На Підкарпатській Русі єпископа Теодора Ромжу НКВД-КГБ цінічно зліквідовало; тыж на Пряшівській Русі єпископа пряшівского Павла Гойдіча влада дала до арешту, з котрого він жывий уж не вышов);
- менталности і віры (заказ одправляти церьковны обряды і тримати свята (Різдово, Пасха, хрестины і іншы), заказ катехізovati молодеж. На території Закарпатської области ку тому – тоталне навязованя советьской «комуністичной» бездуховности, атеїзму, інтернаціоналізму і колективізації, іх противоставліня традиційным европским цінностям).

Способ анексії Підкарпатської Русі у 1944 році

Історікы на основі новых доказів одкрывають механіку анексії Підкарпатської Русі, то значіть на який способ перебігала гібридна война:

- через контролєваны Москвов комуністичны штруктуры,
- через навербованы Москвов кадры (Іван Туряница, псевдонім Туреф),
- в условиях военных дій,
- в условиях ізоляції партійной еліты Підкарпатської Русі, далшого ей фізічного выниціня;
- у тім самім часі, коли орґаны НКВД чінили тоталну депортацію хлопів у віці од 18 до 50 років мадыарьской і німецькой народности – жытелів Підкарпатя, до лаґрів-ґулаґів (зачала ся 18. новембра 1944 р.);
- в условиях, коли челны орґаны Чехословакії (міністер Франтішек Немец) были ізованы советьским окупачным режімом од процесів обновліня повойнової чехословацькой цивільной адміністрації;
- вчинивши політичну фрашку, котра мала оправдати советьску анексію – так называний акт «возєдініння українських земель», то значіть територію Підкарпатської Русі з «українськыма землямы» Советського союзу, конкретрніше – з територіов советьской Україны. Ідею «возєдініння» мав задекларовати «Першый зъязд народных комітетів Закарпатської Україны». Тот зъязд 26. новембра 1944 р. выголосив «маніфест» за «возєдініння» субектів, котры ніґда (!) у своїй історії не были частямь єдной державы;
- без хоцького плебесціту корінного жытельства Підкарпатської Русі.

(Дале буде.)

Хотять збуряти родный дом нашого будителя Адолфа Добрянского

Важены приятелі, най мі буде одпущена моя одвага, же ем сі доволів Вас знепокоїти „своіма“ ділами. Обертам ся на Вас з довіров о поміч, респ. хочу Вам передати інформації, котры бы Вас могли интересовати. А теперь ку коріню діла. Ем жытелём села Рудлєв в окресі Воронів над Топлєв. Перед дакількама днями ем у поштовій скриньці нашов анкетный листок, котрый был посланный рудлєвським священником із вопросами: „Який є Ваш погляд на стару будову фарьского уряду?“

- Збуряти ю? (кідь гей, так чом?)
- Поправити? (кідь гей, так яким способом вырїшыти фінанчну сітуацію?)
- Іншы пропозиції рішіня ...“

Хочу підкреслити, же в тій будові ся народили: в 1816 році Віктор Добрянський, грекокатолицький священник і культурно-освітній діятель; 19. 12. 1817, народный будитель, застанця Русинів і Словаків, член угорьского парламенту за Словаків і Русинів, сполузаснователь і член першого выбору Матіці словеньской...

• Добовый портрет Адолфа Добрянского як посланця Угорьского сейму (парламенту) за Русинів і Словаків, закладающего члена і члена выбору Матіці словеньской у Мартіні.

(Продовжіня на 4. стор.)

Аналіза черпаня штатних дотацій Русинами в році 2015 (2)

1. Одборный погляд на проєкт

Є добрі, же штат дават фінанчну поміч народностным меншынам на культурні проєкты. **Без той підпори бы ся тяжко фунговало, главні Русинам і Ромам, бо не мають свою матерську країну. Русини суть в найгіршій народностно-політичній ситуації, бо мусять іщі вести політичний бой за властну ідентичность, жебы Русинів не называли Українцями, ани Русинами-Українцями.** Такой політично-народностный проблем з властным естванем не має жадна інша народностна меншына, лем Русини. Окрем політичного боя за властну народностну ідентичность, маме слідовати і розвой русинського школства і русинської науки про нашу публічну презентацію, жебы сьме на одборній уровни указали сполочности, штатным і самосправным органам, хто сьме і як хочеме жыти. Попри тім не мали бы сьме забывати і на хосенне господарія з пінязьми штату на русиньскы проєкты.

Дотепер сьме не робили аналізу господарія зо штатными фінанціями на проєкты. Аж кідь выникла платформа Округлый стіл Русинів Словенська, обявила ся шанца на рішійня общіх проблемів у русинській політично-народностній і фінанчній політиці. **Оцінінем проєктів русиньскых обчаньскых здружінь реалізуєме в пракці фінанчну і ідейну проєктову самоконтролю повніня одборных цілів во вшыткых обчаньскых здружінях на Словенську і часточно у Світовій раді Русинів.** Посланем оцініня проєктів є глядана і пропонована способів на розумне розділєваня штатных фінанцій, глядана міры общіх справедливости в одборнім посуджіню сполоченсько-выховного вызнаму каждого проєкту про народне возроджіня Русинів.

Схвалєных проєктів є много. Будеме выберати про аналізу лем найперспективнішы проєкты про будучность. **Выбір цінных проєктів буде веце общій і справедливійшій, кідь на каждый выбераний і оцініваний проєкт буде веце одборных поглядів. Поужыме: 1. історичный погляд, 2. выховно-научный погляд, 3. правный погляд і політичний погляд.**

2. Ідентифікація одборных поглядів

2.1. В історичнім погляді будеме выходити з даной третей волни русинського народного возроджіня (дале РНВ). Третя волна РНВ нелем продуктивна, але і контрапродуктивна. Наробило ся велє хыб і шкод. А акурат на властных хыбах ся нам „подарило” ідейно дістати до такой сліпой улічки, котра веде народне возроджіня Русинів до тихого зануку. Зато нам треба проаналізувати властны хыбы, поучіти ся з властных хыб і направити нашы хыбы так, жебы сьме зась наступили на правильну дорогу і поужывали правильну філософію, жебы возродна ідея была дале жыти і реалізувати ся в пракці, аж до успішного сповніня ціля. Вшытко зависить од якостной одборной приправлености ведучих функціонерів. Історію третей волни РНВ поділиме на три ступні. **1. ступінь** – Зачаток русинського руху на Словенську і ёго вплив на світовий русинський рух. **2. ступінь** – Такзвана „обчаньска война русиньскых активістів і обчаньскых здружінь на Словенську і у світі” і ей негати́вний вплив на ідею народного ослободжіня Русинів од політичної українізації, на русинське школство, на русинське кодифіковане писменство, на русинську світову журналістику, на русинське музейніцтво і на організацію русинського возродного руху. **3. ступінь** – Заложіня платформи ОСРС, зачаток глядана координованой роботы в русиньскых обчаньскых здружінях на Словенську, вытворіня народного програму Русинів про політичны партії, вытворіня *Протесту Русинів проти фінанцовано українізацных активностей штатом*, вытворіня сістемы оцініваня проєктів про наступ ідейно-выховной сполоченської хосенности роботы з проєктами на Словенську. Рисує ся реална шанца на зьедночована граматіка русинського писменства нелем на Словенську, але і у світі, путєв історичной світової редакції *Русин і Народны новинки*, русиньскых редакторів у розгласі, телевизії, редакторів інтернетовых высылань і дорогов видавательства русиньской літературы під одборным веджінем Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівської універзиты в Пряшові. Формує ся обнова ідеї народного ослободжіня Русинів од політичної українізації на Словенську з помоцов реалізації жадань *Протесту* в політичній пракці посланців за Русинів і організачно-філософичній роботі ОСРС. Указує ся зьедночіння вшыткых русиньскых обчаньскых здружінь світа і єднотный ідейный поступ за значной помочі з боку ОСРС, способом досягнути направи штату Світового конгрєсу Русинів, обнови русиньской історичной прєсы *Русин і Народны новинки*, обновлінем ідеї ослободжіня Русинів од політичної українізації, або заложінем новой світової платформи про членство вшыткых русиньскых обчаньскых здружінь на світі.

2.1.1. Зачаток русинського народного руху положений в: „Українськым національнім театрі” (УНТ) і в новинках „Культурного союзу українських трудящих” (КСУТ) – „*Нове життя*”. Дирекція УНТ в Пряшові на челі з директором Ярославом Сисаком пришла на то, же грати театральны gry по українськы на русиньскых селах не має выховный змысел, бо люде не розуміли українському тексту. Gry управив до русиньского языка узванавий драматург ТАД Василь Турок. „Піддукляньскый український народний ансамбль” тыж був переименований на „Poddukelský umelecký ľudový súbor (PULS)” а за гро своєї умельсько-пропагандной роботы взяв русиньску культуру. Довжником Русинів зістав лем „Словацький народний музей – Музей української культури у Свиднику” з русиньскым збірковым фондом. Такой по паді комуністичного веджіня у децембрі 1989 року vznikла Русинська оброда (РО) як часть тогдышнього революцного руху Обчаньске форум на челі з Петром Фецуром і ініціатором Михалом Бицком у Меджілабірцях. Потім РО мала іщі дакілько назв, аж на установчій конференції 25. мая 1990 повным меном ся назвала Культурно-народностна організація Русинів – Русинська оброда на Словенську. 22. мая 1990 было выдане, главно з ініціативы М. Бицка і шефредактора тогдышніх українських новинок „*Нове життя*” Александра Зозуляка, нулте число нового русиньского часопису *Русин*, а выдала го „Сполочность Енді Варгола в Меджілабірцях”. По короткім перебуваню А. Зозуляка у функції шефредактора „*Нове життя*” ёго прилога в русиньскім языку *Голос Русинів* стала в повній мірі русиньскоязычна. Вліті того року група русиньскых орьєнтованых журналістів на челі з А. Зозуляком одышла з „*Нового життя*” і за помочі председы РОС В. Турка і директора ТАД Я. Сисака перешла до будовы ТАД, де vznikла нова редакція русиньской періодичной і неперіодичной прєсы. *Русин і Народны новинки* (перше число вышло 21. авґуста 1991) і одтогы в Пряшові выходять дондєсь. Наслідно русиньскый возродный рух на Словенську ся зачав ґруповати коло редакції *Русин і Народны новинки*. Редакція мала свій властный розрахунок і діставала штатну дотацію на выдаваня прєсы, але і на платы редакторів і фунґованя редакції. Такой самостатный розрахунок мала ай РОС про професіональных працівників, але і на культурно-народностны активності Русиньской оброды на Словенську. Окрем шефредактора редакції і таємника РОС А. Зозуляка, в редакції рядно робили і діставали плат редакторы Анна Плішкова, Марія Мальцовска, Анна Кузмякова, як і двое помічных працівників. В центрі РОС у Пряшові, окрем председы В. Турка, іщі четверо помічных працівників діставали реґуларный плат. У новозникнувшім Інштитуті русиньского языка і культуры при РОС коротко робили і были рядно плачены директор Юрій Панько, пізніше директор Василь Ябур і секретарька Наташа Каїнцова. Кідь редакція і урядници РОС у Пряшові в році 1995 не дістали штатну дотацію, ціла організація – РОС ся розвалила і вшыткы редакторы і остатні працівници мусили піти на уряд работы і брали підпору, покы поступно тоты люде здобыли работу інде. Послідні зістали ведно і робили в редакції ёго працівници, хоть з підпоров. Перед розпадом цілкова атмосфера в трьх частях робочих місць „під стріхов” Русиньской оброды на Словенську была добра, оптимістична, єднотна. Їх головнов ідеєв было народне ослободжіня Русинів од політичної українізації, узнання самостатной русиньской народности, кодифікація русиньского літературного языка і заложіня русиньского школства. Русиньскый рух выкликав великий протест з боку політичных українізаторів. Найвеце атак у Пряшові было намірено на председу РОС В. Турка, таємника РОС і шефредактора А. Зозуляка і директора театру Я. Сисака, на Івана Бандуріча у Бардеєві, на представителів ОО РО у Свиднику Яна Калиняка і Івана Русинка, Осифа Родака, Михала Костя і інших. Активістам русиньского руху вышмарєвали на очі, же зраджують свій український народ, же Русинів не є, лем собі іх русиньскы активісты выдумали ітд. З ініціативы В. Турка, як і далшых домашніх і заграничных активістів був заложений Світовий конгрєс Русинів на челі з председом Світової рады Русинів (СКР) В. Турком і ёго таємником А. Зозуляком. Фактичным прєсовым органом СКР був журнал *Русин*. Окрем обгаєбы правильности ідей русинства проти політичної українізації Русинів, велика позорность была давана приправі на кодифікацію русиньского літературного языка на Словенську. На кодифікації в тім часі робив колектів редакторів (А. Плішкова, М. Мальцовска, А. Кузмякова, К. Копорова, під веджінем доцента Ю. Панька і В. Ябура). Акт выголошіня кодифікації ся одбыв в головнім місті Братіслави – 27. януара 1995. Міджітым vznikали далшы русиньскы організації на Словенську, выдавали ся русиньскы школьскы учебники про русиньскы класы. З учебниками ся занимали главно А. Зозуляк і А. Плішкова. На сторінках *Народных новинок і Русина* ся вела безперерывна дискузія на обрану народного руху проти українізацной політиці штату.

2.1.2 Другым ступнем русиньского народного возроджіня можеме назвати – такзвану „обчаньску войну русиньскых активістів і обчаньскых здружінь на Словенську і во світі. Плодний розвиток русиньского руху ся зачав пути про проявы неспокойности і взаємны споры міджі русиньскыма активістами. Не была забезпечена достаточна самоконтроля роботы в РОС. Припомінки в ідейній і організацній роботі ся достаточне не рішали і наростав тиск критіки, звекшовало ся число неспокойных активістів, яких погляды были різны і никым не координованы. Критіка ся зосередила найперше на председу РОС В. Турка, котрому дакотры вытыкали алкоґолізм. **Реально ёго сполоченська воджатайска авторіта в русиньскім світі, одборне знаня русиньской проблематики, одвага публічно выступати в розгласі і телевизії за народне ослободжіня Русинів од політичної українізації, ёго старостливости о розвиток русиньской школьской проблематики далеко превывшували ёго алкоґолізм.**

Про недостаток штатных фінанцій цілком ся знизыло число плаченых робітників у редакції *Русин і Народны новинки*, як і в РОС. Русиньскы активісты ся зачали ділити на окремы ґрупы із самостатными поглядами і критіков сучасного ставу. **Внаслідку никым некоординованых і нерішєных взаємных спорів і гнівів міджі русиньскыма активістами дішло до найглавнішой стратегічної хыбы русиньского руху – до одкликана В. Турка з посту председы РОС з причины ёго алкоґолізму. Одходом В. Турка з даной функції звалив ся опорный філософичный мур русиньского народного возроджіня на Словенську і в цілосвітовім русиньскім русі.** Ідею народного ослободжіня Русинів од політичної українізації і старостливости о русиньске школство в пракці реалізували уж лем робітници редакції *Русина і Народных новинок* (А. Зозуляк як шефредактор і редакторы А. Плішкова, М. Мальцовска, А. Кузмякова і К. Копорова). По одкликаню В. Турка з функції председы РОС настав ідейный розкол в прєдставах о посланю русиньского руху нелем на Словенську, але і у Світовім конгрєсі Русинів. **Аж дондєсь ся не нашов ништо, жебы доказав філософично оживити ідею народного ослободжіня Русинів од політичної українізації і ідейно зіднотити русиньскый рух на Словенську і во світі.** Вести русиньскый рух в часах сильной політичної українізації Русинів была тяжка работа нелем про особну одвагу воджатая народа, але і на одборну способность в области познання філософії возродной русиньской ідеології. В. Турок знав свою одборну способность в народній русиньській філософії хосенно вывжыти. То му забезпечило велику сполоченську авторіту і узнання ай по ёго смерті.

Председовє РОС ся потім міняли ай по пів році. На координовану сістематичну ідейну роботу в русиньскім русі уж не было кому думати. З каждым новым председом РОС ся веце страчала ідея народного ослободжіня Русинів од політичної українізації, страчав ся інтерес о розвиток русиньского писменства і школства, але ріс смак до реалізації проєктів. Ідейне воджатайска посланя функції председы РОС ся мінило на здобываня зарібку і моци. Філософична якість русиньского руху – ослободжіня Русинів од політичної українізації ся перемінила на фінанчну якість – заробок з функції председы РОС і з реалізації проєктів. З тым тісно была звязана і корупція в русиньскім русі. Із звышованем штатной дотації про народностны меншыны ріс інтерес активістів о культурны проєкты і о пінязі з проєктів, а адекватно ку тому зменшовав ся інтерес о головну ідеологію русиньского возродного руху – народне ослободжіня Русинів од політичної українізації і розвиток русиньского школства.

Вершынов філософії одкноу русиньского руху од головной ідеї русиньского руху было засіданя Координованого вибору РОС в Русиньскім домі у Пряшові даколи в літі дєсь у 2002 році. В дискузії новоприбывший член КВ РОС ся высловив проти школьскій політиці в русиньскім русі і проти народного ослободжіня Русинів од політичної українізації зо своєв пропозицієв: „*Чом бы ся Русиньска оброда мала старати о русиньске школство, кідь пінязі на проєкты дават міністерство культуры. То суть пінязі про культуру, а не про школство, так ся старайме о культуру, жебы сьме вшыткы пінязі дали на культурны акції, на колектівы і про солістів культурных програмів і фестивалів. А о русиньске школство най ся старать штат.*” То був ясны прояв тоталного непорозумління ідеї русиньского народного руху новыма членами. Проти тому ся озвали прихылєнці розвою русиньского школства і прихылєнці ідеї народного ослободжіня Русинів од політичної українізації. Найвеце протєстів было з редакції *Русина і Народных новинок*, але не были успішны, пінязі были сильнішым магнетом про новых членів русиньского руху. В часі, коли было тяжко найти собі роботу і ужывити ся, русиньскый рух ся став про новопришєлців єднов з форм забезпєчєня властной обжывы. І зато інтерес о русиньскый рух наростав, але народностна выхова і інтерес о ідею ослободжіня Русинів од політичної українізації ся вытрачали. Число ідейно способных і одборно фундованых активістів і функціонерів ся зменшовало. Пріорітов ся ставали проєкты, ріс інтерес о будованя властной славы, силніла корупція моци. Самолюбность функціонерів у РОС зачала переростати аж до будованя культу особности.

У Світовім конгрєсі Русинів схвалили новый штатут, котрым ся функціонері Світової рады Русинів (СРР) заперли до „ластуры” перед новыма русиньскыма обчаньскыма здружінями. То вело до критіки роботы СРР і означіня СРР за приватный рідинный клан. З програму роботы у СКР ся цілком вытратила ідея народного ослободжіня Русинів од політичної українізації.

Велику рану дістав русиньскый рух на засіданю КВ РОС в Меджілабірцях, де першы раз было высловлено підозріня о недобрім господарію з пінязьми в редакції *Русина і Народных новинок*. Намісто того, жебы была наряджена і зроблена фінанчна контроля господарія в редакції і жебы ся вшытко выяснило, ся тото підозріня дале публічно жывило і так росла „фама без доказів”. В наслідку той „фамы без доказів” дішло до взаємных конфліктів і спорів, котры набрали вершыну на Світовім конгрєсі Русинів у Криніці, а то формов незмыселного розколу в світовім русиньскім русі. Редакція *Народных новинок і Русина* одышла од Русиньской оброды на Словенську. РОС зістала без прєсового органу. Пізніше на *Народны новинки і Русина* была подана жалоба ці трєстне ознамління, же в редакції вкрали штатны фінанції. Фінанчна контроля ніч такє не підтвердила, вшытко было в тій редакції в порядку. Але способлений розкол в РОС уж ништо не направив і не снажив ся о зьєдініня РОС із редакцієв *Русина і Народных новинок*.

Особна невравжывость міджі окремыма русиньскыма активістами і слаба одборна фундованость чєльных функціонерів на Словенську негати́вно овпливила роботу в Світовій раді Русинів. Єдно зло плодило далше зло. По одході редакції *Народных новинок і Русина* з РОС, Світова рада Русинів перєрвала сполупрацу з редакцієв *Русина і Народных новинок*. Зачав ся выдавати новый часопис – *Голос Русина*. Рішіня штатной контролы, же в редакції *Русина і Народных новинок* не дішло до никакого порушіня фінанчній дисципліны, функціонері РОС і СРР не брали до увагы. Вызерало то так, же стяжователям на редакцію *Русина і Народных новинок* ани ся так барз не їднало о справедливу або несправедливу фінанчну дисципліну в редакції, але скорше могло їти о публічну, замірну політичну компромітацію редакції *Русина і Народных новинок*. **Редакція *Русина і Народных новинок* была в тім часі єдиным публічным прєсовым шырительєм ідеї народного ослободжіня Русинів од політичної українізації в русиньскім русі.** Мож ся лем додумовати, же ся в першій ряді їднало о замірну політичну ліквідацію ідеї народного ослободжіня Русинів од політичної українізації, а то формов компромітації редакції. Доказом, же тото могло быти мотивом на замірну компромітацію редакції, є факт, же в далшій роботі РОС наслідовала страта інтересу ведучих функціонерів о ідею народного ослободжіня Русинів од політичної українізації і наконець дішло к цілковій заміні історичного ціля на інтерес о штатны дотації і на заробок пінязей, котрый теперь резонує нелем в РОС, але і в інших русиньскых обчаньскых здружінях, нажал, ай у платформі Округлый стіл Русинів Словенська. Такой негати́вний філософичный приступ ку возродній роботі веде русиньскый рух до ставу неконечных конфліктів на проєктах і до забытя на ідею возроджіня Русинів. То ся стало лем зато, бо не было кому реално думати і діяти на засіданю КВ РОС у Меджілабірцях і на засіданю Світового конгрєсу Русинів у Криніці. На штатны дотації про народностны меншыны ся повідало: „*Шмарили сьме міджі голодных кість, жебы ся на ній люде жерли і жебы забыли на народну возродну ідею.*” **Практика указала, же в припаді Русинів то была правда.**

Наперек множєства недоброго, в другім ступню третей волни русиньского народного возроджіня стала ся і успішна подія. **Дішло до заложіня Інштитуту русиньского языка і культуры на Пряшівскій універзіті в Пряшові. Теперь Анна Плішкова, як директорка того інштитуту, є офіціалным репрезентантом русиньского професіонального школства, русиньского кодифікованого языка, розвитку русиньской літературы і русиньской научной роботы нелем на Словенську, але і за границями Словенська. Звышіня сполупрацы РОС, ОСРС і СРР з Інштитутом русиньского языка Пряшівської універзиты в Пряшові і з редакцієв *Русина і Народных новинок* є проблем, котрый треба рішати на засіданях ОСРС. Успіх рішіня є знову адекватный од якості одборной способности функціонерів ОСРС на тоту роботу.**

Мґр. Ян КАЛИНЯК, Свидник, (дале буде)

Хотять збуряти рідний дом нашого будителя Адолфа Добрянського

(Закінчення з 2. стор.)

Яка іронія, кідь ся штат старать і намагать ся оправляти збуряны замкы, одкы были нашы предкы перенаслідованы, а на другім боці про народных діятелів, якыма были споминаны братя Віктор і Адолф, на „ославу“ їх 20-річа „прославиме ся“ збурянем їх родного дому.

В 1991 році з ініціативи Матиці словенської у Воронові над Топлев была на фарьській будові іншталована памятна табла, котра была одкрыта і высвячена грекокатолицькым єпископом Яном Гірком. По архієрейській літургії в містнім домі културы прошла „академія“, на котрій окрем іншых за Русинів выступив і діятельство А. Добрянського оцінив і доц. ПгДр. Юрій Бача, к. н.

Такоже высше спомянута анкета є просто фрашка. В основі є вже вирішено – ЗБУРЯТИ. Анкетных листків із „потребными“ одповідями сі нашмаряють кілько треба. Зато бы ту мала засягнути высша міць. Бо они ся перед нічим на згамують! Чом? Тадь приближно перед 30 роками вышмарили і на містнім цінтерю „спалили“ ай іконостас із церкви. Злы языки але твердят, же іконы ся вывезли і продали за границями. (О ділі коло іконостасу єм писав на єпископський уряд в Пряшові 8. 11. 2013, але дотеперь на тото не пришла жадна одповідь.) А чудуй ся світе, за тото діло єй актеры, котры іщі жыюти, не были ани выштрєваны, де там іщі суджены і покараны. Нияк бы єм ся не чудовав, кедь подобный сценарь выжыють і при буряню фарьской будовы. Анкета є лем гра на великих демократів.

А іщі о фарьській будові. Компететны церьковны представителі уж їднали і є марне ся на них обертати. У фарьській будові в Рудлєві іщі перед двома роками ся дало жыти і жыло, бо она мала плінофікацію, водовод, каналізацію, центрне отоплєваня, покы то не розкрали. Телерь уж ту не мож жыти. Є то маєток грекокатолицькой церкви, также єголове слово в ділі збуряня або не збуряня фары буде мати метрополіта Грекокатолицькой церкви на Словенску, владыка Ян Бабяк. Вызерать так, же просторы будовы уж ся не будуть выжывати про церьковне діло, бо ліп бы не дістав приказ зроби ти анкету. Але я сі думам, же по реконструкції бы ся дала выжывати як музей грекокатолицькой церкви, або як філія Грекокатолицького молодежного центра Барка у Юрковій Волі ітд. А одкы на то взяти фінанції? Треба ословити Матицю словенську ці выжыти еврофонды, приспіти може і грекокатолицька церьков...

Михал ДОБРЯНСЬКИЙ

Світ узрїв далшый зборник Штудій із карпаторусиністики

(Закінчення з 1. стор.)

поставлїня нелем домашні науковці, але представив ай погляды споза границь України. Тема з назвов Сонда до минулости: Закарпатя в інтелектуалных діскурзах о Україні по році 1991 кінчїть богатов бібліографіов штудій нелем европских, але ай мімоєвропских науковців, передовшыткым узнаваных історіків і вірїме, же статя буде добрым штудійным матеріалом про тых, котры ся интересують о актуалну ситуацію на Україні і єй амбіції етабловати ся в шструктурах Европской унії.

Минулорічний блок семінарів завершыв Мгр. Валерій Падык, к. н. з Інштїтуту русиньского языка і културы ПУ, котрый предкладать чїтателєви обшырну штудію на тему: Аматерське театралне двїганя у Карпаторусинів в мїдживойновім часі і основаня народноного театра. Еволюція драматургії од легкых водевілів ід тяжкым драматічным формам.

Зборник є обогачный додатковима штудіями. ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД. з Інштїтуту русиньского языка і културы ПУ публікує другу часть своєї дізертачной работы на тему Акцентологія з погляду нормативности і практики, де розоберать проблем недотримованя орфоєпічных правил в єдинім русиньскім профєсіоналінім театрі – Театрі Александра Духновіча у Пряшові.

Другов додатковов штудіов є текст літераткы з Філософїчної факулты – Одділїня русиністики Новосадської універзїты в Новім Саді Мгр. Валентїны Чїзмар, котра представила тему: Костельників вплив на розвой літературы і просвіты войводїнских Русинів з оглядом на прїнцип мултікултуралїзму і освіты в сучасній Сербїї.

На заклучїня приближїме шструктуру научных семінарів карпаторусиністики, котры будуть продовжовати ай в тім році. Творять єй такы главны части – представлїня выступаючого з куртов інформаціов о єго профєсіоналінім жывоті (1), реферат на выбрану тему (2), діскузія (3), і презентація найновшых публікацій з области карпаторусиністики (4). Семінары суть адресованы як штудентам-русинїстам, так ай вшыткым, котры ся интересують карпаторусиністїков як научнов дісціплїнов і хотять сі проглубити свої знаня.

Нашым дотеперїшнім сполупрацовникам – выступаючїм на семінарах карпаторусиністики в попередніх роках (было їх доведна 32 з восьмох держав) жычіме много творивого елану до далшой научной работы, а регуларных і далшых потенціалных участників семінарів позываєме на восьмый річник **Studium Carpato-Ruhtenorum**, котрый буде збогаченый новыма темами і новыма выступаючїма з розлічных держав.

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., зоставителька

• Головный реферующий 35. семинара карпаторусиністики доц. І. Шніцер, к. н. (всередїні) у неформалній бісїді з русиньскым актївістом Інж. Д. Крїшком і одборнов асїстентков ІРЯК ПУ ПгДр. К. Копоровов, ПгД. Фотка: З. Цїтрякова

35. научный семінар карпаторусиністики

В середу 6. апрїля 2016 ся одбыв уже 35. научный семінар карпаторусиністики, який організує Інштїтут русиньского языка і културы ПУ в Пряшові. Кідьже лекції на історічны темы зазнають в рамках семінара великий успіх, організаторы знова ангажовали одборника на історію. Позваня тот раз прїяв доц. Ігор Шніцер, к. н. з Каредры новодобой історії і історіографії Ужгородської народной універзїты. Доц. Шніцер сі прїготовив лекцію на тему **Мала война в марцу 1939 і зачаток другой світовой войны про підкарпатських Русинів.**

Представлены были, як звичайно ай новы публікації з карпаторусиністики. Были то книжки белетрістїчного характеру Штефана Смолея – *Бїлы маргареткы, Великий слюб* і другы. І таксамо книжки музичного характеру: *Народны співанкы* – автора Ш. Смолея, *Koľadky* – збірка духовных і світських колядок, зоставителєм какой є Славомір Калиняк і книжка *Ладїслава Мацка* з авторьскыма співанками і нотовым записом. Авїзованный быв і далшый семінар карпаторусиністики прїправлєванный на зачаток мая. Заміранный буде на область лїнгвокултурології, выступить на нїм проф. ПгДр. Йозеф Сїпко, к. н. з Філософїчної факулты ПУ.

Мгр. Зденка ЦІТРЯКОВА,

докторандка Центра языків і култур народностных меншын – Інштїтуту русиньского языка і културы ПУ.

4-ый річник Фестівалу културы Русинів Словенська вже має свій датум

Rusinsky festival

4-ый річник Фестівалу културы Русинів Словенська, котрый у Свіднику організує Окресна організація Русиньской оброды у Свіднику, буде тот рік проходити в днях 23-го аж 29-го мая. Тїкеты ся дають купити уж теперь на дакілько продайных місцях в Пряшівскім краю, но таксамо і через інтернет.

Русиньскый фестивал у Свіднику, котрый має підназву *Од Русинів про вшыткых* знова принесе тыжднєву мултіжанрову проглядку домашніх і заграничных выступаючїх. Допроводны акції, котры будуть проходити через тыждень, будуть знова безплатны. Фестівал ся завершить вікендовым проґрамом на свідницькїм амфітеатрі. Култура Русинів буде презентована в подобі театралных пес, філмовых проєкцій, бісїд, выступлїнь фолклорных ансамблів і далшых музичных, співацькых і танечных ґруп. **Головный програм на амфітеатрі буде од пятніці 27-го мая до неділі 29-го мая 2016-го року.**

Тїкеты на вшыткы три дні головного проґраму собі можете через інтернет купити на порталі Ticketportal уж теперь. До 30-го апрїля є ціна тїкету на три дні лем 3 €. За 5 € буде мож купити тїкеты до 22-го мая, потїм ся будуть тїкеты продавати за 7 €.

Як пишуть організаторы на своїм сайтї, єднов із головных думок фестивалу, котрый організують од 2013-го року, є снажїня Русинів вказати, які досправды суть. Народом прїготовлєным подїлити ся о свое културне богатство. Ведно з тым народом отворєным можности поучїти ся із традицій, скушеностей своїх предків, таксамо народом ємпатічным, наслїдуєчїм прїмованя іншых народів і іншых култур. І зато є **головным одказом взаємна толеранція і рєшпект, сполупраца і іншпірація мїджі Русинами і далшыма етніками, котра має помагати утриманю своїх унікальных традицій і култур.**

П. М.

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Шефредактор: Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, языкова редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., редакторка: Мгр. Зденка ЦІТРЯКОВА, Adresa: Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Peřistrachny čїsła: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MİČ 49 438. Vychádza 12 x ročne v náklade 1 000 kusov. Предплатне на рік є 10,- €, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователїв не мусять быти згодны з поглядами редакції. Адреса новїнок на інтернетї: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšín 2016.

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2